

К.п.н, Мельник І.М, к.п.н., Семенюк М.П.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Трансформація ідей К.Д.Ушинського про педагогічну науку в сучасну практику підготовки вчителя

Анотація. В статті розглядаються питання підвищення якості професійної підготовки педагогів, зокрема пов'язані із вивченням основної фахової дисципліни - педагогіки. Автор звертає увагу на актуалізацію підходів К.Ушинського до трактування сутнісного змісту педагогіки. Проаналізовані думки вченого стосовно доцільності вивчення педагогіки з метою забезпечення особистісно-професійного розвитку майбутніх фахівців. Акцентується увага на новаторській за своєю суттю думці вченого про те, що у центрі педагогічної науки, її об'єктом є особистість вихованця.

Ключові слова: педагогіка, К.Д.Ушинський, новаторський підхід, особистісно-професійний розвиток, фахівці, особистість вихованця, аксіологічний, акмеологічний, особистісно-орієнтований підходи.

Питання підвищення якості професійної підготовки фахівців педагогічного профілю пов'язане із засвоєнням передусім основної фахової дисципліни – педагогіки. Вдосконалення означеного процесу, підвищення рівня підготовки майбутнього вчителя, а також його діяльність неможливі поза досягненнями вітчизняної педагогічної теорії й практики.

Доведено, що педагогіка є самостійною дисципліною, з чітко окресленим об'єктом і предметом вивчення. Однак сам об'єкт педагогіки – динамічна і змінна величина.

Нові виклики сучасності спричиняють нове розуміння кожної особистості.

Домінантні підходи сучасної філософії освіти – аксіологічний, акмеологічний, особистісно-орієнтований ставлять нас перед вимогою освоєння

нових умінь, переконань, глибокого розуміння. Це зумовлює переосмислення здобутого в педагогічній науці.

В умовах формування нової педагогіки на принципах гуманізації та демократизації актуалізуються підходи К.Ушинського до трактування сутнісного змісту педагогіки.

Питання змістової характеристики педагогіки як науки у спадщині К.Д.Ушинського є мало дослідженим. Хоча аналіз історико-педагогічних джерел засвідчує, що поняття «педагогіка», зімстова сутність його розкривається у зв'язку з такими, як : «освіта», «виховання», «особистість». Безумовно, на сьогоднішній день ми зазвичай послуговуємося визначеннями, наявними у посібниках і підручниках з педагогіки (А.Алексюка, О.Вишневського, О.Гури, В.Мойсеюк, П.Підласого, О.Рудницької, О.Савченко, В.Сластьоніна, М.Фіцули, В.Ягупова та ін.).

Метою даної статті є спроба аналізу трактування К.Д.Ушинським змістової характеристики педагогічної науки.

Глибоке філософське осмислення досягнень передової науки свого часу дало можливість К.Д.Ушинському відповісти на численне коло питань педагогічної теорії, в тому числі на ключове: «Що таке педагогіка?»

Аналіз наукового доробку вченого дає підставу узагальнити, що він підходив до змістової характеристики поняття «педагогіка» неоднозначно, на основі ґрунтовного осмислення філософії, психології, природничих наук, у зв'язку із суспільним розвитком.

Глибокий зміст вкладав Костянтин Дмитрович у поняття «педагогіка», визначаючи його за своєю суттю як «науку філософську, що потребує єдності ідей» [1,с.182]. На його думку, педагогічна наука розпочинається з розв'язання кардинальної проблеми- визначення мети виховання. Саме це він вважав «кращим пробним каменем усяких філософських, психологічних і педагогічних теорій»[1,с.20]. Тому не випадково головною працею свого життя вчений називає «Людина як предмет виховання», визначивши так суть педагогічної діяльності, ключовий об'єкт педагогічної науки.

Методологічним підґрунтям педагогічної концепції Ушинського є ключова домінанта про залежність виховання від суспільного життя, яка визначає його хід і напрям, завдання і зміст. Назване підкреслює розуміння ученим педагогіки як соціальної науки.

К.Д.Ушинський не тільки ґрунтовно витлумачив сутність категорії «педагогіка», зміст науки педагогіки, а й переконливо доводив необхідність її вивчення в освітніх закладах.

Так, у «Проекті вчительської семінарії» учений рекомендує «для підтримання в головних наставниках семінарії вищих педагогічних прагнень і заняття педагогікою та її допоміжними науками можна було б постановити, щоб наставнику семінарії, крім вищих педагогічних курсів для молодих людей, які здобули університетську освіту, читали по черзі щороку публічні лекції з педагогіки й психології, на яких могли б бути присутні всі вчителі семінарії і сирітського закладу, вихованці семінарії, які здобули університетську освіту, вихованці духовних семінарій, академій і сторонні для закладу особи, що виявили на це бажання»[2,с.53-54].

Правомірним є судження про далекоглядність і прогностичність ученого. На сьогоднішній день ми констатуємо наявність у навчальних планах педінститутів, університетів та й навіть у ВНЗ непедагогічного профілю циклу педагогічних дисциплін.

Безумовно, вихідним у думці педагога стосовно доцільності вивчення педагогіки було прагнення забезпечення особистісно-професійного розвитку майбутніх фахівців.

Більше того, ціннісне обґрунтування значущості вивчення педагогіки Ушинським закономірно зумовлюється «аксіологічною поліфункціональністю педагогічної діяльності» [3,с.31]. У цьому контексті заслуговує уваги бачення ученим доцільності міжпредметних зв'язків. Під комплексними міжпредметними зв'язками сучасними дослідниками розуміється «їх сукупність, об'єднана загальним призначенням – для успішного формування системи знань,

умінь, навичок, здатності їх практичного застосування у педагогічній діяльності» [4,с.205].

Саме тому К.Ушинський пропонував вивчати педагогіку з опорою на широке коло «антропологічних наук», до яких він відносив: анатомію, фізіологію, патологію людини, психологію, логіку, філософію, географію, «щовивчає землю як житло людини й людини як жителя земної кулі», статистику, політичну економію, «історію в широкому розумінні слова». Акцентуємо, особливо значущим підкреслював учений є те, «що в усіх цих науках викладаються, порівнюються і ґрунтуються факти й ті співвідношення фактів, у яких виявляються властивості предмета виховання, тобто людини» [1,с.22]. Поставлені Ушинським акценти співзвучні сучасним концептам особистісно-орієнтованої педагогіки, де головним пріоритетом є особистість вихованця.

Власне свою працю «Педагогічна антропологія» Ушинський призначав для педагогів, які усвідомили необхідність вивчення психології для їх «педагогічної справи» [1,с.58].

Уже в передмові до «Педагогічної антропології» Ушинський наголошує: «Ми не говоримо педагогам робіть так чи інакше, але говоримо їм: вивчайте закони тих психічних явищ, якими ви хочете керувати, і робіть, зважаючи на ці закони й ті обставини, в яких хочете їх застосувати...» При цьому вчений радив педагогам вивчати фізичну й духовну природу людини. Зазначимо важливість змістовного відкриття ученим поняття «мистецтво виховання». Заслуга Ушинського в тому, що він не обмежував мистецтво виховання вивченням педагогіки, психології, фізіології, а доводив необхідність вивчення об'єктивних законів виховання.

Суттєво уточнює і доповнює розуміння змісту педагогіки переконливе твердження вченого про практичний, дієвий характер виховання, а відтак і єдність педагогічної науки і практики. З цього приводу слушним є таке його міркування: « Пуста, нічим не обґрунтована теорія є також нікудишньою річчю, як факт або досвід, з якого не можна вивести ніякої думки, якому не передують і за

яким не йде ніяка ідея. Теорія не може відмовитися від дійсності, факт не може відмовитися від думки»[1, с.17].

Ушинський різко засуджував поверхневу,рецептурну педагогіку і критикував виховну практику, побудовану на рутині. Водночас закликав педагогів вивчати педагогічну теорію і вдосконалювати педагогічне мистецтво. Досить оригінальною є думка вченого про те, що сама педагогічна практика без теорії – те саме, що знахарство в медицині»[1, с.24].

Оригінальний, неординарний, не зовсім прийнятний для свого часу підхід виявив К.Ушинський у трактуванні педагогіки у двохвимірному значенні. На думку вченого, варто розрізнати педагогіку в широкому розумінні, як суму знань потрібних або корисних для педагога, і педагогіку у вузькому розумінні, як зібрання виховних правил. При цьому педагог закликав бачити «відмінності між педагогікою в широкому розумінні, як зібрання наук, спрямованих до однієї мети, і педагогікою у вузькому розумінні, як теорію мистецтва, виведеного з усіх наук» [1, с.193,194].

Як бачимо, істотною характеристикою педагогіки є її функціонально-змістова спрямованість як інтегрованої науки і діяльно-технологічна, що забезпечує предметно-методичну обізнаність педагога.

Таким чином, тут чітко простежується бачення Ушинським двох функцій педагогічної науки: теоретичної й технологічної. Конкретизує вищезазначену думку міркування Ушинського про те, що педагогіка є «першим вищим з мистецтв, бо вона прагне задовольнити найбільшу з потреб людини й людства – їхнє прагнення до вдосконалення у самій людській природі :не до вираження самої природи людини – її душі й тіла; а вічно передуючий ідеал цього мистецтва є довершена людина»[1,с.194].

У цьому ракурсі чений близький до розуміння педагогіки не просто як науки про людину, а науки про цілеспрямовану діяльність з розвитку і формування особистості. Саме так згодом визначали об'єкт педагогічної науки А.С.Макаренко, В.В.Краєвський, В.О.Сластьонін.

Вважаємо правомірним акцентувати, що визначене трактування близьке до розуміння педагогіки в контексті гуманістичної парадигми сучасності.

Видатний педагог стверджував, що педагогіка інтегрує в собі достоїнства науки й мистецтва, належить до унікальних явищ людського суспільства. Можемо резюмувати, щозгідно з позицієюУшинського педагогіка – складна й багатофункціональна наука, яку треба вивчати у взаємозв'язку з іншими науками про людину. Водночас педагогічна наука є провідною навчальною дисципліною у фаховій підготовці вчителя. Вважаємо, що підходи К.Ушинського до визначення суті педагогіки як наукиє актуальними в контексті європейської інтеграції.

У працях Ушинського започаткована спроба обґрунтування та виокремлення ключових позицій щодо розуміння педагогіки як наукової категорії, як навчальної дисципліни, як інтегрованої, соціальної і філософської науки. Джерелом наукових прогнозів ученого були його знання філософії, природничих, психологічних наук, а також власне їх філософське осмислення. Його струнка педагогічна теорія значно випереджувала час, зробила виклик авторитарно-імперативній педагогіці, в якій переважали імперативи повеління, примусу та дисципліни. Новаторською за своєю суттю є думка вченого про те, що у центрі педагогічної науки, її об'єктом є особистість вихованця.

Література:

1. Ушинський К.Д.Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології/Костянтин Дмитрович Ушинський//Вибрані педагогічні твори: У 2-х т.. – Т.1. – К.:Рад. школа. – 1983. – 310с.
2. Ушинський К.Д. Проект учительської семінарії/Костянтин Дмитрович Ушинський//Вибрані твори:У 2-хтомах. – Т.2. – К.:Рад. школа. – 1983. – 360с.
3. Крижко В.В. Антологія аксіологічної парадигми освіти.Навч. посібник/В.В.Крижко. – К.:Освіта України, 2005. – 440с.

4. Пріма Р.М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів:теорія і практика. Монографія /Раїса Миколаївна Пріма. – Дніпропетровськ:ІМА – прес. – 2009. – 367с.